

BRANDBU BYGDEKVINNELAG 85 ÅR. Bergslia 18. mars 2009

"Ei nostalgisk tankereise", av Marit Tingelstad

85 år er ei betydelig tid / det er mange år. Mye har skjedd i samfunnet i løpet av denne perioden. Ufattelig mye.

Da Brandbu bondekvinnelag så dagens lys i 1924, hadde det gått 11 år siden kvinnene fikk stemmerett i Norge. (1913) . Apropos det: Til tross for at kvinnene ikke hadde stemmerett i 1905, da Norge ble løst fra Sverige, klarte kvinnene å mobilisere en underskriftkampanje for at Norge skulle være et kongedømme og ikke republikk. Det var nemlig bare kara som fikk være med på folkeavstemmingen som skulle avgjøre saken.

Jeg sier: Bravo for de framsynte kvinnene som klarte å samle 205 000 underskrifter; Kong Haakon ble ønsket velkommen i nov 1905.

Enda et apropos om kvinner og stemmeretten. Da Stortinget i 1907 hadde en stor debatt om stemmerett for kvinner, da hadde jo kara hatt det ei stund, sa høgremannen Malm, etter bombastisk å ha slått fast at " verdenshistoriens største og reneste skikkelser til enhver tid har vært menn og ikke kvinner," og fortsatte med disse orda: " Hva vil vi ikke kumme vente oss av talestrøm her i Stortinget hvis kvinnene kommer med? Tungen er som kjent kvinnens sverd, og det vil koste henne mindre møyne å tale enn mennene." Dette ble sagt for vel 100 år sida. Forhåpentligvis ikke så mange som mener det samme i dag?

I sin tid innså Norges Bondelag, tidligere kalt Landmannsforbundet, at det var behov for å ha kvinnene med på laget, og ikke minst Johan E. Melbye ivret for å få til kvinnelag, riktignok liggende under Norges Bondelags hovedorganisasjon. Uansett; det var bra tenkt!

På denne tida var det altså at noen driftige bondekvinne i Brandbu tok initiativ til å stifte sitt eget lag, et kvinnelag som i starten kaltes damekomiteen. Ikke bare for å støtte opp om Bøndernes hus her på Bergslia, men antakelig like mye for å ha et sosialt Året 1924 var 6 år etter første verdenskrig og begynnelsen på depresjonen i verden og i Norge. Når vi i dag snakker om finanskrisen, så vet vi at våre forfedre opplevde en lignende situasjon, ja langt verre, vil jeg påstå. Norge var den gang et fattig land og hadde ikke det sikkerhetsnettet som vi tross alt har i dag.

På denne tida var det altså at noen driftige bondekvinne i Brandbu tok initiativ til å stifte sitt eget lag, et kvinnelag som i starten kaltes damekomiteen. Ikke bare for å støtte opp om Bøndernes hua på Bergslia, men antagelig like mye for å ha ett sosialt fellesskap blant likesinnede. Det var, da som nå, mangt og mye en kunne prate om, sette på dagsorden og uttale seg om.

Generelt om samfunnsbygginga.

Den store iveren i å bygge frivillige lag og foreninger startet ved århundreskiftet da Norge ble en sjølstendig nasjon. Det var viktig å bygge opp en norsk identitet etter at vi i flere hundre år hadde vært styrt og påvirket av Danmark.

Parallelt med dette kom organisasjonslivet i gang. Både det politiske og frivillige.

I tillegg til at idrettsbevegelsen kom for fullt, ble det stiftet ungdomslag, sangforeninger, avholdsforeninger mfl. Kvinnene ble særlig synlige gjennom sine spesielle humanitære og sosiale foreninger. Sanitetsforeninger var vel av de første som ble etablert, og andre kom på rad og rekke, som for eksempel husmorlagene og bondekvinnelagene.

I tillegg til at lag og foreninger hadde et ideelt formål, var de viktige læringsarenaer, ikke minst for kvinner.

For enkelte var det å ha sittet i styret bra skoloring for etter hvert å gå inn i andre besluttede organer som skolestyre, kommunestyre, samvirkeorganisasjoner osv. Dette var egentlig en skikkelig demokratibygging.

Forresten, veit dere at den første bondekvinna som satt på Stortinget, var Karen Grønn Hagen fra Tynset? Hun hadde bl.a. gått gradene innen bondeorganisasjonene. (Kilde Hovdhaugen)

Hva har bondekvinnelaget i Brandbu gjort gjennom tidene?

Det forteller protokollene om, og takk og pris at de ikke gikk med i brannen i 1985. De er heldigvis godt oppbevart på Museet, i Opplandsarkivet. Protokollene er fornøydlig lesning og de er verdifulle kulturminner.

Et særpreg er at bondekvinnelag hadde Bøndenes hus på Bergslia som et viktig arbeidsformål. Å skaffe pent inventar, møbler, duker, lamper etc. var helt nødvendig skulle huset kunne brukes som et viktig forsamlingshus i bygda. Etter hvert kom det i gang en betydelig kursvirksomhet.

Siterer fra protokollen 1924. *Brandbu bondelags damekomite hadde møte på Bøndernes hus fredag 8. feb. kl. 5 1924.*

Komiteen består av Ingeborg Bleken, Sigrid Eid, Helga Bech, Marie Myhre, Magnhild Lysen, Lina Sæthre, Anne Holthe Røisum, Magna Røken, Gunvor Jakobsen, Marie Næs, Kari Røken, Dæhlen, Anne H. Dæhlen (Formann), fru apoteker Sivertsen, Sofie Engnæs, Fru H. Pladsen (Grønnæs) (Legg merke til titlene).

Følgende ble besluttet:

- 1. At avholde basar lørdag søndag 15. og 16. feb og 22. og 23. mars.*
- 2. At der avholdes et møte en gang i måneden, så vidt mulig hver siste tirsdag. 3 damer holder bevertning, kaffe med smørrebrød, hveteboller og knepkaker. Der betales lit i bøssen og utloddes en ting.*

Brandbu kvinnelag hadde også møte 29. april, der 30 damer møtte.

Regnskapet for basaren blev opplest og følgende ble besluttet:

At innkjøbe et piano.

Likeledes servise, kopper, asjetter og glass. Gardiner i festsalen og rullegardiner, resten blir at gi til huset.

Det kom inn netto 7412,69 på basaren.

Møte 3. juni 1924. Her siterer jeg:

Pianoet kom med ½ 6 toget og blev høitidelig mottatt av ca 30 damer. Fru Kari R. Dæhlen indviet det med en gammel Brandbuvals mens vi andre sat tause i beundring over de deilige toner og begeistring over at vi hadde vort eget piano. Det er et Blytner og kostet kr 2500, hvor 1500 betales kontant og de resterende 1000 ved utgangen av aaret.

Vi kan merke oss at betegnelsen kvinnelag er det nye navnet som brukes på den såkalte damekomiteen, og alle medlemsmøtene benevnes som symøter! Et eks." Kvinnelaget har hatt 9 symøter", står det å lese i årsberetningen 1930.

Første gang jeg finner navnet bondekvinnelag er i årsberetningen for 1933-34, (årsmøte 24.4) og hør hva som ble skrevet: Interessen for bondekvinnelag er ikke levende, men vi har det håp at vort siste tiltak skal gi kvinnelaget nyt liv, så det kan fortsette å bestå. (kurs i nyttevev og kjolesøm)

I samme beretning ble det nedsatt en huskomite med medlemmer fra bondelaget, bondeungdomslaget og bondekvinnelaget. Vårt nåværende husstyre har 75 års jubileum i år!

Men det gikk framover for laget.

I følge Årsberetningen for 1939 var det 90 betalende medlemmer.

Det er holdt 7 medlemsmøter, 8 styremøter 4 fester, 1 fellestur, 2 plantefarvekurs, 4 fjøstellkurs og et 3 dagers studielederkurs.

Dette året ble bondekvinnelagets marked avholdt, og det ble en stor success og gav et utmerket økonomisk utbytte. Hovedattraksjonen var manequinopvisning fra Molstad & co og fremvisning av gamle brudedrakter, Hadelandsdrakter og bunader. Bbkvl 15 årsjub. ble feiret 10. mai. (Sommerdrakten/hverdagsbunaden: stor diskusjon om fargen på overlivet)

Det har slått meg hvor viktige årsberetninger er som dokumentasjon. I flere årsmøte referater i de seinere åra står det at årsberetningen blev opplest og godkjent, men vi finner ingen eksemplar lagt ved! Det er synd, for da vet vi lite om aktivitetene i vedkommende år.

Krigen satte en stopper for våre planer, står det å lese. Sitat: Bergslia blev tatt i bruk av norske soldater, de kom og reiste videre. En del av bondekvinnelagets medlemmer laget lapskaus osv. Senere tok tyskerne over huset.....

Tross dette finner vi i protokollen fra 1940 at det ble holdt demonstrasjon i ysting hos fru Hvinden. Ingeborg Tingelstad, (mi svigermor som var utdannet ysterske), stod for ystinga av både vanlig hvitost, nøkkelost og laging av mysost. Dette er detaljert beskrevet. Møtet som samlet mer enn 40-50 damer startet kl 1 om dagen, og konklusjonen lød; at dette var nyttig lærdom i ei spesiell tid. (På samme møte en lang minnetale om Olea Bleken)

Faktum er at det både under og etter krigen ble arrangert en rekke kurs av ulike slag: Spinning, både ull og lin, veving, søm, prydsøm, pedik, lampeskjermer, sopp og plantesanking, demonstrasjon av potetretter og annen mat, samt stell av kylling og høns for å nevne noe. Vi var fortsatt i naturalhusholdningens tid.

Initiativ ble tatt for obligatorisk husstell opplæring. Forbedring av vannsituasjonen på landsbygda samt husmorvikarspørsmålet ble livlig diskutert.

Det ble etablert både saftpresseri og felles vaskeri, samt fryseri. Hele tida var det mye arbeid med huset/etter hvert kalt Bergslia. Det ble arrangert bilturer til forskjellige steder, alt fra Helgedalssetra, Toten, Gjøvik mv.

I 1947 så Lagsavisen Sirene dagens lys, og den var fast innslag på møtene en periode. Ingeborg Stubstad var første redaktør, senere bl.a. Borghild Grinaker og Andrea Østen.

I 1946 ble det besluttet å arrangere juletreff. Masse folk møtte opp. Overskuddet gikk til innsamlingen til orgler i Nes og Tingelstad.

Samme året ble det søkt om ekstra merker (kjøpe tillatelse kort) til smør og sukker i onnetida, da det trengtes mye mer mat i husholdningene! (Kjerstine Mørtvedt)
Etterkrigstida var preget av gjenoppbygging på mange områder i det norske samfunnet. Det var stor giv for å løfte i flokk.

Et viktig tiltak var ferieukene som NBK og fylkeslagene arrangerte. Sært tiltrengte fridager for mange.

På 1950-1960 tallet skjedde det et slags hamskifte. Mens jentenes skolegang tidligere stort sett begrenset seg til framhaldsskole etter folkeskolen, kom det etter hvert offentlige realskoler i kommunene, før den obligatoriske 9-årig grunnskolen, (i dag 10-årig) ble innført.

Jentene strømmet til middelskolen/realskolen, noe som ikke var vanlig da mi mor var ung på 30 tallet. På den tid skulle jentene lære av mor si eller ved å være tjenestejente på en annen gard. Dom skulle forberede seg på husmorrollen, mens gutta ofte fikk både handelsskole, landbruksskole og mer til. Dette står grundig beskrevet i Karsten Alnæs sitt bokverk "Historien om Norge"

Lagsarbeidet fortsatte forholdsvis aktivt på 70-80 tallet.

En sak som stod sentralt for bondekvinnelagene på Hadeland var engasjementet for restaureringa av Steinhuset på Granavollen. Det er helt enestående og hele bygdas stolthet. Vi kan kalle det for vårt minikulturhus, synes jeg, i mangel av et ordentlig stort kulturhus som bygda trenger.

Mange husker vel lovendringen som førte til nye regler i Odelsloven; dette som en følge av Likestillingsloven? Det ble en heftig debatt da vi skulle uttale oss, minnes jeg. Nå skulle eldste jente få samme rett som eldste gutt. Diskusjonen om førskole/ barnehager satte også sinnene i kok. Det møtte opp 60 på Bergslia da saken skulle diskuteres og uttale avgis. Mange mente det var unødvendig med barnehager. (Det var den gang, det, og itte nå!)

På denne tid hadde Tv` en for lengst inntatt stuene i alle hus, og det er ingen tvil om at det var og er en skikkelig konkurrent. Og flere og flere av medlemmene hadde jobb utenfor heimen.

Oppslutning om møtene avtok og færre yngre meldte seg inn.

Protokollene forteller at laget har vært opptatt av dette gjennom tidene. (først nevnt i 1939.) I 1970 var det 173 medl. I forbindelse med 60 årsjubileet i 1984 uttaler daværende leder Olaug Stenersen i avisa Hadeland:

Hva er ei bygd uten bondekvinnelag? Tenk om de unge kunne melde seg inn i bondekvinnelaget.

Og det var faktisk en del yngre som deltok i tida etterpå. I 1992 - 93 hadde laget 88 medlemmer, og festkomiteen bestod av yngre damer!

Og så: Sommeren 1985: Tordenvær! Bergslia ble flammenes rov.

Det vil føre for langt å gå i detalj på denne hendelsen, men det som er sikkert, er at uten bygdekvinnelaget, hadde vi ikke hatt nåværende Bergslia! Olaug Stenersen, som ifølge årsmøtereferat måtte tvinges til å fortsette som leder i 1984 stod helt sentralt i arbeidet med å bygge opp att huset. Stikkord: Ny takst.

Navneskifte.

Vi skal ikke legge skjul på at bondekvinnelaget har blitt sett på av noen som en forening for de "spesielle" i hermetegn. Sjøl har jeg som ungt hørt utsagn som: "Nei, der er ikke jeg bra nok,"

Å komme fra gard var status, og nettopp det ble for noen en barriere. Det var derfor ikke uten grunn at navneskiftet kom for ca. 20 år sida. Bygdekvinnelaget skulle favne videre enn kun til kvinnene på de større garda. Og en del nye meldte seg inn.

Hva så med framtida for bygdekvinnelaget?

Er det mulig å gjøre bygdekvinnelaget til et attraktivt møtested for moderne kvinner på bygda??

Det er vel dette spørsmålet som maler i hodene på flere bygdekvinnestyrer rundt i det ganske land for tida. (VISES FRAM)" Stå på for Trivselsbygda", står å lese i det siste medlemsbladet. Flott bilde av NBKs leder, Kathrine Kleveland, pryder forsida. Kleveland ble for øvrig kåret som årets bygdeprofil av Nationens lesere nylig.

Slagordet *Trivsel på bygda* er kanskje en god gimikk, men hva krever ikke det av praktiske tiltak for at det virkelig skal kunne føre til såkalt Ny giv for bygdelig som er et annet kjent slagord.

En må se i øynene at det er en helt annen hverdag for de yngre i dag. De er i "omsorgstjenesten og oppfølgingstjenesten" for sine barn og deres mange ulike aktiviteter. Ja til og med den eldre generasjon bidrar i transporttjenesten for at dagens timeplan skal gå opp. Ikke rart at de unge nedprioriterer å komme til bygdekvinnelaget, kanskje? Mange foretrekker heller syklubben. Bygdekvinnelaget er ikke alene som frivillig organisasjon om å oppleve denne trenden.

Enn skjønt, hvem vet? Bygdeungdomslaget er jo på opptur her i bygda, så det er lov å håpe.... Bondelaget er en fagorganisasjon og har sine viktige oppgaver. Flere kvinner har meldt seg inn der, og det er bra. Spørsmålet en del stiller både her og andre steder: Er det bruk for kvinnelaget som egen organisasjon? Takket være en håndfull ildsjeler med Margrete og Solveig i spissen er det liv i laget i dag med 60 mer eller mindre aktive medlemmer på papiret.

Det startet i 1924 med damekomite som hadde sine symøter på og for Bøndernes hus. Hva er situasjonen når laget fyller 100 år, mon tro? Den som lever får se, i alle fall vil protokollene fortelle om det.
